

doctor consolatur eos, ne illos nimium exacerbare videatur. Non omnes, ait, repulit, nec semper, nisi quamdiu non credunt.

Nam & ego Israelita sum. Si omnes repulisset, me non suscepisset.

Ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Non ex semine profelytorum.

Non repulit Deus plebem suam, quam praecevit. Illam plebem non repulit, quam praecevit esse credituram.

An nescitis in Elia, quid dicit scriptura. In Regum libro, ubi scriptum est de Elia.

Quemadmodum interpellat Deum adversum Israel. Gentibus superbiam tollit, ne gloriantur quod ex Judaeis paucissimi crediderunt: & ipsi soli remanserunt Deo.

Domine Prophetas tuos occiderunt: altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus: & querunt animam meam. Omnes Prophetae illa tantummodo sciebant, quae illis fuissent à Domino revelata. Unde & rex Jeremiam dubie interrogat: si in ea hora qua cum illo loquebatur, apud eum sermo Domini haberetur. Sed & Elifeus dicit: quomodo haec Dominus abscondit à me? Ita ergo & Elia hoc loco praeter se esse alios qui Deum colerent, ignoravit.

Sed quid dicit illi divinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum. Si Prophetam tanti latuerunt, quanto magis vos nescitis quam multi Judaeorum, & salvati sunt, & salvandi.

Qui non curvaverunt genua ante Baal. Non solum immolando idolis servitur, sed etiam delinquendo. Si enim Deus factus negatur, utique & daemones honorantur.

Sic ergo & in hoc tempore. Sicut ergo tunc non omnes perierunt, ita & nunc aliquanti salvantur.

Reliquia secundum electionem gratiae Dei salva facta sunt. Electio gratiae, fides est: sicut opera, electio legis. Ceterum quae electio, ubi nulla diversitas meritorum?

Si autem gratia, jam non ex operibus. Ne dicerent illi, de quibus Elia dicitur: Justi erant, isti verò peccatores: quomodo electi sunt, subjicit: quia & ipsi gratis salvati sunt sicut & gentes.

Alioquin gratia jam non est gratia. Quia gratuitum munus appellatur.

Quid ergo? Quod querebat Israel, hoc non est consecutus. Ideo Israel totus non est consecutus justitiam: quia eam non ex fide querebat, sed ex solis operibus legis se justificari putabat: cum maxime legis mandata contemneret. Unde à Salvatore arguuntur culicem liquantes, & camelum glutientes. Item propterea, hoc dicit: quia Judaeorum erant promissiones, per quas venturus erat Christus salvare eos à suis peccatis: sed quia venit, & non crediderunt: ideo dicit, Israel non est consecutus.

Electio autem consecuta est. Qui per fidem electi sunt.

Ceteri vero execrati sunt. Ceteri per infidelitatem execrati sunt: sicut scriptum est: Nisi credideritis, non intelligetis.

Sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos, ut non videant: & aures, ut non audiant. In Isaia. Ante hominem vita & mors: quod placuerit ei, dabitur illi: ne libertas scilicet tollatur arbitrii. Dei ergo dare, permittere est. Spiritum autem compunctionis, quem desiderabant. Semper enim verbis Dei fuerunt increduli: nam si voluissent habere spiritum fidei, accepissent. Sed & nunc Christiani, qui de resurrectione dubitant, & praemio ac gehenna, similem sibi spiritum quaesierunt. Hoc enim loco Propheta de infidelibus loquitur. Divina scriptura hoc habet, ut cum unusquisque habeat libertatem faciendi bonum, vel malum, Deum dicat tradere, aut dare: propterea quia ipse est qui dedit libertatem. Haec enim facit ejus patientia: quia non statim peccantibus infert vindictam, nec bonis praemia.

Usque in hodiernum diem. Usquequo convertantur: sicut de velamine cordis ad Corinthios dicit.

Et David dixit: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis. Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurva. Aliter: semper incurva onera peccatorum: ut non dimittantur nisi crediderint: quia in passione Christi beati sunt, pascha comedentes. Hoc enim de illis prophatur, qui salvatorem aceto, & felle potarunt: & tamen ipsi dicit Petrus: & nunc scio: quia per ignorantiam

fecistis hoc: Poenitemini ergo: & baptizetur unusquisque vestrum. Et ipse Paulus post modicum ait: Et illi, si non permanferint in incredulitate, inferentur: ut sciamus quia spiritus compunctionis facultatem illis non abstulit convertendi. Denique statim ipse solvit in sequentibus verbis. Item sacerdotes cum arbitrantur quod si Christum interfecerint, haberent semper mensam sacrificiorum & decimarum: facta est illis in laqueum. Perdidit enim templum, in quo vanam spem habuerunt: & nunc sunt inter gentes maledicti.

Dico ergo: Nunquid sic offenderunt. Modo iterum partem revelat Judaeorum.

Ut caderent. Abst. Non penitus & irremediabiliter ceciderunt.

Sed illorum delictum, salus est gentibus: ut illos amulentur. Usque adeo illos dilexit, ut propter salutem illorum gentes vocarentur: quo eas videntes ad regnum Dei admitti, vel sic facilius converterentur. Item quia dispensatio Dei ita fuit: ut per mortem Christi, omne genus humanum salvaretur: sicut ipse Dominus dicit: Cum exaltatus fuero, omnia ad me traham: ideo dicit: Sed illorum delictum salus gentium. Dicens autem: Ut illos amulentur, ostendit: quia nisi gentes Christo credidissent, reliquiae illorum nunquam salvatae fuissent.

Quod si delictum illorum, divitiae sunt mundi: & diminutio eorum, divitiae gentium: quanto magis plenitudo eorum? Si delictum eorum tantum vobis profuit: ut sine operibus legis, vos illis faceret cohaerere: & si pauci eorum credentes: omnes vos ad salutem vocarunt: quanto magis si omnes crediderunt, prodesse poterant vobis per doctrinam.

Vobis enim dico gentibus. Vult ostendere, se ad Judaeorum salutem magnopere festinare.

Quamdiu quidem ego sum gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo. Quamdiu fuero in corpore constitutus, honorificabo ministerium nostrum: dum exemplo meo, plures eorum salvare contendo.

Si quomodo ad emulandum provocem carnem meam. Ut omnimodo talem me exhibeam, ut me desideret imitari.

Et salvos faciam aliquos ex illis. Vel aliquantos, quia nolunt omnes.

Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: Repetit quod dixerat superius.

Quae assumptio, nisi vita ex mortuis? Unde gentibus assumptio, nisi ex illorum viverent morte? Ex Judaeis mortuis Christus, vel Apostoli vita fuerunt gentibus: Si ve si quos inde liberavero, ad vitam proficient vitam. Item hoc dicit: quoniam sicut gentes per fidem assumptae sunt, ita etiam Judaei, si crediderint, ex mortuis ad vitam tranfibunt.

Quod si delibatio sancta est, & massa. Si illi qui pauci ex eis crediderunt, sancti sunt: & omnes si credant. Hic primitias, Christum dicit. Massam autem, populum Hebraeorum, à quibus Christus secundum carnem est.

Et si radix sancta, & rami. Radix Patriarchae: rami Apostoli: hoc est, & primi, & novissimi sancti ex ipsis sunt. Item hoc loco radicem, Abraham significat: quoniam propter fidem, pater multarum gentium vocatur. Ramos verò, posteros ejus, fidem similiter retinentes.

Quod si aliqui ex ramis fracti sunt. Non propter te fracti sunt, sed propter illos tu infertus es, quia illi fracti sunt.

Tu autem cum oleaster esses, infertus es in illis. Olea quidem, sed inculca atque silvestris. Item hoc loco contra naturam gentilem populum inquit dicitur: hoc est, in fide Patriarcharum: & non secundum naturam arborum quasi in infernum, proprii generis fructum, ferre: sed bonitatem radicis sequi, in quam infertus es.

Et socius radicis & pinguedinis olivae factus es. Radicis, patrum: pinguedinis, Christi.

Noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris: non tu radicem portas, sed radicem te. Noli de illorum perditione gaudere: alioquin audies quod non illi per te stant, sed tu per illos. Nec tu illis vitam praestas, sed illi tibi.

Dicis ergo: Fracti sunt rami, ut ego inserar. Bene propter incredulitatem fracti sunt. Tu dicis ideo illos fractos, ut tu inseraris: Videamus si propterea, & non magis propter incredulitatem suam ceciderunt.

Tu

Tu autem fide stas. Non enim Deus personam tuam acciperet, & illos sine causa projiceret.

Noli altum sapere, sed time. Quidam hunc locum non intelligentes, nec attendentes causam vel personas, de qua & de quibus loquitur Apostolus, putant sapientiam esse prohibitam. Quod si ita est, secundum illos, inveniatur sibi ipse contrarius: qui hic vetat, quod alibi, ut Ephesii & ceteri accipiunt, magnis supplicationibus ad Dominum deprecatur. Noli ergo altum sapere: hoc est, noli contra eos esse superbus.

Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat. Si illis non pepercit, propter incredulitatem, qui ex radice sancta sunt: multo minus tibi, si peccaveris.

Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei. Contra eos qui alium Deum justum, alium alserunt bonum. Et contra eos qui negant Deum in peccantibus vindicare.

In eos quidem qui occiderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei. Quia & illi iuste fracti sunt, & tu clementer infertus es.

Si permanferis in bonitate. In fide, quae tibi Dei bonitate collata est.

Alioquin & tu excideris. Sed & illi, si non permanferint in incredulitate, inferentur. Sin verò, & tu severitatem senties, & illi bonitatem.

Potens est enim Deus iterum inferere illos. Apud homines quidem, impossibile est aridos furculos reformare: apud Deum omnia possibilia & facilia sunt.

Nam & si tu ex naturali excisis es oleastro. Quia jam olim patres eorum naturalem legem oblii, degeneraverant à natura: & per successiones peccandi, consuetudine permanente, quasi naturaliter amari & infructuosi facti ceperunt. Item hoc loco contra naturam gentilem populum inquit dicit in radice: hoc est, in fide Patriarcharum: & non secundum naturam arborum quasi infertum, proprii generis fructum ferre: sed bonitatem radicis sequi in quam infertus est.

Et contra naturam infertus es in bonam olivam: quanto magis hi qui secundum naturam infertentur sua oliva? Contra naturam est, oliva inferere oleastrum: quia magis ramus foler vim radicis imitari, quam radix ramorum in suam vertere qualitatem.

Nolo enim vos ignorare fratres. Hoc totum contra illos, ne superbiant gentes.

Mysterium hoc. Arcanum quod hominibus ignotum est, quare salvatae sunt gentes: quia occasione eis salutis etiam caecitas praestiterit Israel.

De non sitis vobismetipsis sapientes. Ne secundum humanam sapientiam dicatis: Nos Deus elegit, & illos abiecit.

Quia caecitas ex parte contigit Israel. In tantum Israel & delicta, & perfidia occuparunt: ut veniret tempus, quo gentes omnes admitterentur ad vitam: & ita omnis Israel per fidem solam salvaretur: quomodo gentium plenitudo vita aequales essent in Christo: quia inaequales fuerant in delictis.

Donec plenitudo gentium intraret: & sic omnis Israel salvus fieret. Tandem permansit, donec gentes salvatae viderent quod omnes vocati sunt ad salutem: sive ex Juda & Israel, & lege scilicet. Item hoc ostendit, quoniam intrante in fidem Christi gentium supplemento: tunc zelo & emulatione permoti reliqui populi Judaeorum, credentes in Christo salvi fiunt. Praeponit autem interdum Apostolus gentes, populo Hebraeorum in fide, ea ratione, quoniam etiam si aliquanti ex illis Christo crediderunt: tamen legis Moisaicae adhuc praeccepta servabant. Unde & ipsi postea exemplo gentium, Christianam fidem integrè custodire ceperunt. Non enim pro multitudine, plenitudinem dicit: sed quia repleti sunt à Domino nostro: sicut & ipse ait Paulus de creditibus. Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quae est corpus ipsius, plenitudo ejus: qui omnia in omnibus adimplet.

Sicut scriptum est: Veniet ex Sion qui eripiat, & avertat impietatem ab Jacob. Quidam haec omnia futura existimant. Quibus respondendum est: Ergo & hoc testimonium: Veniet ex Sion qui eripiat Israel: adhuc futurum est, ut rursum Christus adveniat liberare: & à Deo pro tempore execrati sunt, & non semetipsis quid de illis, quomodo pereunt non credentes.

Tom. V.

Et hoc illis à me testamentum, cum abstulero peccata eorum. Testamentum novum quod promissit Jeremias: quod non nisi novi abolitis peccatis accipient.

Secundum Evangelium quidem inimici, propter vos. Inimici mihi sunt, propter quae vobis praedico, Christum prohibentes, non gentibus loqui ut salvae fiant.

Secundum electionem autem charissimi, propter patres. Si autem credant, charissimi sunt: dupliciter commendari.

Sine poenitentia enim sunt dona, & vocatio Dei. Si crediderint, non illis poterunt imputari peccata: quia Dominum non poenitet Abraham semen promississe. Sive illi sine afflictione poenitentiae, si crediderint, salvabuntur.

Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo. Quando adhuc illi credebant.

Nunc autem misericordiam consecuti estis, propter incredulitatem illorum. Non vestro merito.

Ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam. Misericordia gentium, Christus est.

Ut & ipsi misericordiam consequantur. In tantum non crediderunt: ut & ipsi operibus suis non iustificentur: sed misericordia, sicut & vos.

Concluserunt enim Deus omnia in incredulitate. Non vi conclusit, sed ratione conclusit, quos invenit in incredulitate: hoc est, Judaeos omnes & gentes hic conclusit: quia antea Judaei peccatores tantum erant, non etiam perfidi: postquam autem Christum non crediderunt, gentibus sunt aequales: & omnes similiter misericordiam consequuntur.

Ut omnium miseretur. Hac de causa.

O altitudo divitiarum sapientiae & scientiae Dei. Laudat sapientiam Dei: qui tamdiu expectavit secundum praescientiam, donec omnes misericordia indigerent: ut omnibus de falsa jactantia operum, gloria tolleretur.

Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viae ejus. Judicia Dei abyssus multa. Aliqui enim comprehendere non possunt.

Quis enim cognovit sensum Domini? Antè nemo cognovit: nam in praesenti ipse Paulus utique sciebat, qui aliis ostendebat. Nos autem sensum Domini habemus. Sive legem ipsius per se nemo cognovit: & nemo peculiari Deo confabulatione instructus, doctrina non indiget legis.

Aut quis consiliarius ejus fuit? Ut ejus noverit sacramenta.

Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quis prior fecit aliquid boni, & non Dei misericordiam glorificet, sed suo se merito recepisse glorietur?

Quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ab ipso omnis creatura accepit initium, & per ipsum regitur, & in ipso omnia concluduntur, nec ipse continetur ab ullo.

Ipsi honor & gloria in saecula saeculorum: Amen. Ipse solus glorificandus est: cujus est etiam quod sumus, & vivimus, ac movemur. Simul etiam contra Arianos facit hic locus, cum dicitur, Deus id esse ex quo omnia, & per quem omnia facta esse monstrantur: si quidem omnia per verbum in principio facta, Evangelista signavit. Et quod de filio Evangelista testatur, hoc Apostolus, per unitatis mysterium, de Patre intelligendum edocet credendum.

Caput XII.

OBSEURO itaque vos fratres. Quia de sensu Domini dixerat: modo dicit, quales se exhibere debeant, ut sensum Domini habere mereantur. Huc usque de dogmatibus dicit: hinc jam moralia docet.

Per misericordiam Dei. Qua magis nihil est, per quam liberati sumus.

Ut exhibeatis corpora vestra. Quanto magis animam, non animalium, sicut in lege: quae tamen licet in figura fuerint, immaculata offerbantur, & viva.

Hostiam viventem, sanctam. Hoc est, castam, & alienam ab omni morte peccati.

Deo placentem. Domino, non hominibus tantum placeat, sive talis ei placet hostia.

Rationabile obsequium vestrum. Omne opus bonum tunc placet Deo, si rationabiliter fiat. Nam mercede privatur: ut puta si quis hominum causa jejuna bonum obsequium

P p p

insipienter facit: ita & de omnibus adjacentibus sententiam dicit.

Et nolite conformari huic saeculo, sed reformamini in novitate sensus vestri. Nolite similes esse filiis mundi, qui facti estis filii Dei: sed renovate sensum vestrum per quem regitur corpus, & omnia membra diriguntur, ut etiam corporis actus novi fiant: quo possitis voluntatem Dei, & sensum ejus agnoscere. Haec enim non nisi novo sensui revelantur.

Ut probetis quae sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Hoc est, quod bonum sit, & melius & optimum.

Dico enim per gratiam, quae data est mihi. Prohibet usum humanae sapientiae, quae praeter legem est: non sensu proprio loqui se dicit, sed autoritate gratiae Dei.

Omnibus qui sunt inter vos. Qui sunt sacerdotes, sive doctores: quorum ceteri exemplum sequuntur.

Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Plus vult sapere, qui illa scrutatur, quae lex non dicit. Unde & Salomon ait: Altiora te ne quaesieris: & majora te ne scrutaris: sed quae praecipit tibi Deus, illa cogita semper.

Et unicuique sicut Deus divisi. Notandum quod Deum dicat Spiritum sanctum, quomodo ad Corinthios ait, dona dividere singulis prout vult.

Mensuram fidei. Mensura fidei, virtutis intelligenda est gratia: quam non nisi fideles accipiunt.

Sicut enim in uno corpore multa membra habemus: omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus sumus in Christo. Per comparisonem corporis, eos ad concordiam cohortatur: ne vel hinc moveantur, quia dona accipere diversa: non enim poterant omnia habere singuli, ne superbirent nullius egentes: nec omnes eadem, ut corporis Christi similitudo in nobis monstraret. Item quod dicit in uno corpore multa membra propter diversitatem officiorum dicit. Non enim potest oculus audire, nec auris videre, & sic cetera intelligenda.

Singuli autem alter alterius membra. Ut praestando alterutrum quod habemus, magis ac magis charitas in nobis confirmetur.

Habentes autem donationes secundum gratiam quae data est nobis differentes. Donum non ex nostro, sed ex donantis arbitrio pendet. Et omnibus quidem credentibus gloria promittitur in futuro: sed qui tam mundum cor habuerit, ut hoc mereatur, gratiam virtutum accipit etiam in praesenti.

Sive prophetiam, secundum rationem fidei. Fidei, non legis: sive quia fides illa meretur. Unusquisque enim tantum accipit, quantum credit. Item secundum fidem, quae unicuique à Deo data est atque concessa.

Sive ministerium, in ministrando. Ministerium, sacerdotale vel diaconatus officii.

Sive qui docet, in doctrina. Qui exhortatur, in exhortando. Qui docet, major est eo qui exhortatur. Exhortari enim pro viribus suis, possunt etiam minus periti. Notandum sane quod tertio tantum posuerit, sive: quod quare fecerit, spiritualis debet lector agnoscere.

Qui tribuit, in simplicitate. Omnibus simpliciter largitur: cunctos credens bonos esse, & indigere quae petunt.

Qui praest in sollicitudine. Qui praest Ecclesiae, vel fratribus, debet esse sollicitus.

Qui miseretur, in hilaritate. Maxime circa aegrotos misericordiam exhibendo, sive misericordiae titulus generalis est, qui circa omnes placido exhibendus est animo. Hilariter enim datorem diligit Deus: & tristitem sine dubio odit: quia melius est verbum bonum, super datum optimum.

Dilectio sine simulatione. Odientes malum, adhaerentes bono. Tota puritas debet esse in Christianis, sicut Deus pura lex est. Fingere enim, servorum est. Et diligamus non lingua tantum, sed opere & veritate. Ita ut etiam, si necesse fuerit, pro invicem moriamur.

Charitatem fraternitatis invicem diligentes. Ita vos diligite, quasi ex una matre generati.

Honore invicem praevinentes. Hoc si semper servavimus, & charitatem, & patientiam teneremus sicut alibi ait: Alter alterutrum majorem estimantes. Si enim nos omnibus minores judicavimus, nec ultrò alicui injuriam faceremus: nec illatam nobis graviter deputavimus.

Sollicitudine non pigri. Ne per sollicitudinem saeculi, pigri in Dei opere efficiamini & inertes.

Spiritus ferventes. Quia frigidus Dominus non amat, & in

tepidis nauscat. Tunc planè spiritu fervemus, si saeculo frigidi sumus.

Domino servientes. Non saeculo, neque vitio, sed Deo.

Spe gaudentes. Spe non praesenti. Spes enim quae videtur, non est spes.

In tribulatione patientes. Propter gaudium spei futurae, omnia sustinete: sicut ait: Omne gaudium existimate.

Orationi instantes. Instantia orationis nobis praestat auxilium in adversis.

Necessitatibus sanctorum communicantes. Ministrare eis qui propter Christum, sua omnia contemnerent, alienis ad tempus indigent ministeriis. Quidam codices habent: Memoriam sanctorum communicantes: quod ita intelligitur, quòd meminerint, in qualibus sancti, vel quibus operibus promeruerint Deum, ut participes eorum fiant imitantes semper. Denique sequitur.

Hospitalitatem sectantes. Quia & hoc sancti fecerunt: sicut Abraham, sicut Lot, qui etiam invitos hospites detinebant: de qua dicitur: Per hanc enim quidam Deo placuerunt angelis hospitio receptis.

Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Ne putavimus utrumque nos facere debere. Ait enim & beatus Petrus: Neque maledictum pro maledicto, sed è contrario benedictentes.

Gaudere cum gaudentibus: flere cum flentibus. Ut si quid patitur unum membrum, compatiantur omnia membra. Sicut Job ait: Si non ingemui, vel lachrymatus sum, cum viderem homines in necessitate. Et Dominus flentibus Mariae, ad fletum provocatur, ut nobis daret exemplum. Nec enim pro Lazaro quem erat suscitaturus, flevisse credendus est: nec propter incredulitatem illorum, qui ei saepe non crediderunt mirabilia facienti. Nos autem jam perverso modo flemus cum gaudentibus, & gaudemus cum flentibus. Si quis enim laudatus fuerit, contristamur: si quis ceciderit, exultamus. Unde ostendimus nos qui talia facimus, de corpore Christi non esse, qui non dolemus de uno membro praesens: sed inimici sumus partis nostrae, & amici partis adversae: qui non dolemus de acie nostra viros fortissimos corruentes: nec gaudemus, si videamus eos fortiter dimicantes: quamvis ipsi tam validi non simus ad pugnandum.

Idipsum invicem sentientes. Ut ita alteri sentiat, sicut vobismetipsis.

Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Superba sapit iste, qui suam per se ulcisci cupit injuriam: & non humilibus rebus: id est, humilitate consentit.

Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Nolite in humana sapientia gloriari: sed stulti estote saeculo, ut sitis Domino sapientes: sicut scriptum est: Beatus homo quem tu erudieris Domine: & de lege tua docueris eum.

Nulli malum pro malo reddentes. Humana sapientia est, si queramus vicem reddere inimicis. Stultitia enim est in hoc saeculo, si percutienti, & aliam maxillam praebere volueris. Quòd si tanta patientiae & humilitatis fueris: non solum apud Dominum, sed & apud omnes homines poteris probabilis apparere.

Providentes bona: non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Tantum cave ne ideo facias, ut non Deo, sed solis hominibus placere desideres.

Si fieri potest, quòd ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Quòd vestrum est, vos cum omnibus pacem habetote: & dicite cum Propheta: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: optantes scilicet conversionem eorum atque salutem: sicut quae vobis fieri possit.

Non vosmetipsos defendentes, charissimi, sed date locum ire. Aut fugiendo, aut permittendo nocere.

Scriptum est enim: Mihi vindictam. Ego quasi meam, dicit Dominus, non quasi vestram injuriam vindicabo: quoniam dicit Propheta: Qui vos tangit, tanquam qui tangit pupillam oculi ipsius.

Et ego retribuam: dicit Dominus. Facienti bona, retribuere promittit.

Sed & si furit inimicus tuus, ciba illum: si strit, potum da illi. Noli illi negare, quòd Deus nulli negat: quamvis sit blasphemus & impius.

Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus. Ut cum sibi carbones intellexerit per suam indebitam misericordiam congregari, excutiat eos: hoc est, convertatur, & diligit te, quem habuerat aliquando perosum. Ceterum non

est misericordia, sed crudelitas: si ideo eam facias, ut illi aliquid pejus eveniat, pro quo Deum praecipis deprecari. Item hoc loco docet nos imitari Deum debere: qui solem suum oriri facit super bonos & malos. Cibando enim inimicum & potando, eum ad pacem, vel reconciliationem provocamus: ut si ille in malitia persistit, ignem suo congerit capiti.

Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Ille dicitur vicisse alterum, qui eum ad suam duxerit partem: sicut haereticum, vel paganum. Si ergo te fecerit sibi vicem reddere, ille te vicit, sibi similem te faciendo: si autem per patientiam tuam feceris eum cessare ab injuria, tu vicit.

Caput XIII.

OMNIS anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Haec causa adversus illos prolata est: qui se putabant ita habere libertatem Christianam, ut aut nulli honorem deferrent, aut tributa dependerent. Quocumque ergo modo eos humiliare desiderat: ne forte propter superbiam, magis quam propter Deum, contumeliam patiantur. Ideoque docet illos humilitate tempus redimere. Aliter: quòd sublimiores potestates, Ecclesiasticae dignitates intelligantur.

Non est enim potestas nisi à Deo. Et quomodo Deus dicit per Prophetam. Regnaverunt: & non ex me?

Quae autem sunt, à Deo ordinata sunt. Si de saeculi potestatibus dicere videatur, non ideo iustae erunt: etiam si à Deo exordium acceperunt. Secundum desiderium uniuscujusque dantur. Nam dicit Salomon: Quoniam data est nobis potestas à Deo. Sed cum essetis ministri regni illius, non rectè judicatis. Horrendè & citò apparebit vobis, & cetera. Constituitur enim à Deo ut iustè judicet: & ut peccatores habeant, quòd timeant ne peccent.

Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Sicut ad Raab dicitur: Qui exierit foras, ipse sibi reus erit.

Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Malus debet timere potestatem: nam bonus non habet quòd timeat: qui si iustè occiditur, gaudet.

Vis autem non timere potestatem. Accipe consilium meum, & nunquam timebis.

Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Ipsa damnatio malorum, laus est honorum.

Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Qui pro tua sollicitus est quiete. Item hic dicendo: Minister est tibi boni causa, ostendit in his quae recta sunt quod obediendum, non in illis quae religioni contraria sunt.

Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est. Et in te habet officium, si peccaveris: nec tibi proficit ad mercedem. Sive sacerdotis gladium spiritualem portant: sicut Petrus percussit Ananiam, & Sapphiram, & Paulus magum.

Vindex in iram ei qui malum agit. Quia Deus non diligit malos: qui odit omnes qui operantur iniquitatem.

Ideoque necessitate subditi estote: non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Non solum quia possunt potestates etiam sine causa irasci, sed & ne propter alicujus peccati conscientiam condemnemini. Sive non solum, ne irascantur sacerdotes, sed etiam quia sanctis illis, & iustis honorem debetis. Item malum agentes, & contra praecipia viventes, propter vindictam subditi sunt potestatibus: rectè autem viventes, propter conscientiam subditi sunt: quia bona & iusta sunt, quae jubentur.

Ideo enim & tributa praestatis. Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Possunt & tributa sacerdotum intelligi, quae illis à Deo sunt constituta. Sive ideo regibus tributa praestatis: quia voluistis possidendo saeculo esse subiecti. Ministros autem Dei illos appellat: ut vel sic eis reddant, quòd eis debent: ne videretur Christus superbiam docuisse.

Reddite ergo omnibus debita. Cui tributum, tributum. Potest etiam elemosyna debitum appellari. Dicit scriptura: Inclina pauperi aurem tuam, & redde debitum tuum.

Cui vestigal, vestigal. Vestigal nostrum est: ut transeuntibus donemus: vel nos transeuntes sedentibus ad viam,

Tom. V.

& inde venientibus largiamur.

Cui timorem, timorem. Quomodo ergo scriptum est alibi: Praeter Deum neminem esse timendum? Sed sic, inquit, age ut neminem timeas. Timor enim Dei, timorem expellit humanum. Sed quoniam causas adhuc timoris habetis, necesse est ut timeatis.

Cui honorem, honorem. Etiam timorem majoribus, honorem tantum aequalibus.

Nemini quoquam debeatis. Praclare dixit Apostolus, reddenda unicuique quae debentur, sola tantum dilectione nos invicem obnoxios esse debere. Si autem semper fratribus debuerimus, dilectionem servemus, ut perpetua charitati connectamur. Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non concupisces: & si quid est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Item nemini debitum non reddatis.

Nisi ut invicem diligatis. Hoc solum semper debet manere, quòd nunquam perfolvi potest.

Qui enim diligit proximum, legem implevit. Secundum Domini Parabolam, sine discretionem cunctis misericordiam fieri jubentis: omnis homo proximus esse censendus est. Item dilectionem ideo praemittit: quia fidelibus scribebat, & de iustitia conversatione tractabat.

Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Recapitulatur omnis iustitia in proximi dilectione: & iustitia nascitur, dum plus ceteris nos amamus. Qui enim sicut se diligit proximum: non solum illi malum non facit, sed etiam bonum facit: quia & circa se utrumque cupit impendi.

Dilectio proximi, malum non operatur. Etiam bonum non facere, malum est. Nam si viderit illum fame periclitari: nonne ipse illum occidit, si ille cum affluat, non dederit viduum quamvis ei proprias non tulerit facultates? Quisquis enim in quantumque necessitate succurrere morituro potest: si non fecerit occidit.

Plenitudo ergo legis, est dilectio. Hoc est perfectio.

Et hoc scientes tempus: quia hora est jam nos de somno surgere. Hoc est, ut ad perfectiora tendatis. Non enim semper debetis esse parvuli, & lactentes, sicut alibi dicit: Etenim cum deberetis magistri esse, & cetera. Item hortatur Apostolus, ut tenebrosa & somni torpore depresso opera relinquentes, in lumine, hoc est, in bonis operibus ambulemus. Item de somno inertiae, & ignorantiae confurgamus: Jam enim scientia lucent.

Nunc enim propior est nostra salus, quàm cum credidimus. Scientia judicente, propior est salus, quam quando primum credidimus.

Nox praecessit, dies autem appropinquavit. Comparat diei scientiam, & ignorantiam nocti: secundum Osee dicentem: Nocti assimilavi matrem tuam: factus est populus meus tanquam non habens scientiam.

Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Cum ignorantia, abjiciamus simul & opera ignorantiae: & arma lucis, hoc est, luminis opera induamur. Qui enim male agit, odit lucem: qui verò facit veritatem, venit ad lucem.

Sicut in die honestè ambulemus. Sicut lux diei prohibet unumquemque agere, quòd nocte liberè committeret: ita & scientia nos prohibet legis mandata contemnere, quòd sciamus nos semper à Deo videri.

Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudiciis. Comessatio, est mensa collatio. Nos vero habemus spirituale convivium dicentes: Cum venivitis, unusquisque psallum habeat, & cetera. Ebrietatem ergo perniciosam esse, & luxuriam materiam, ex hinc cognoscimus, quia impudicitiam subjunxit. Et alibi ait: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.

Non in contentione, & emulatione. Etiam contentionem, & invidiam criminiosam esse: & aliis multis probatur exemplis, dicente Jacobo: Si enim zelo amaro habetis, & cetera.

Sed induimini Dominum Jesum Christum. Solus Christus videatur in vobis, non vetus homo. Qui enim dicit se in Christo manere: debet sicut ille ambulavit, & ipse ambulare: in quo omnes sunt virtutes.

Et carnis curam ne feceritis in desideriis. Sicut Salomon

Ppp ij